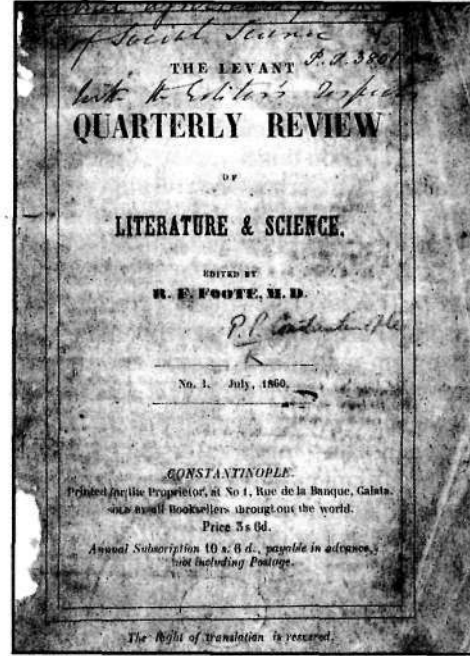

THE LEVANT QUARTERLY REVIEW BİLİNMEYEN BİR İSTANBUL DERGİSİ

Şeref Etker

Geçen yüzyıl ortalarında İstanbul'da yayımlanan bir İngilizce dergi olan *The Levant Quarterly Review* çağını yansıtan ilginç kapsamı yanında şimdilik 'kayıp' olduğu için de araştırılması gereken bir yazın ürünüdür. Derginin hiç bir toplu katalogda kaydı yoktur ve bulabildiğimiz tek sayısı British Library'dedir.¹ *The Levant Quarterly Review*, ya da tam adıyla *The Levant Quarterly Review of Literature, Science and General Information*, Dr. Richard Ford Foote adlı bir İngiliz hekim tarafından 1860 yılının Temmuz ayında İstanbul'da çıkarılmaya başlanmış, ekonomik politika, eğitim, bilim ve edebiyat konularına yer veren üç aylık bir dergi olarak yayını 1863 yılına kadar sürdürmüştür. Derginin 4. cildine ulaştığını Dr. Foote'un ünlü Dr. Thomas Hodgkin'e yazdığı bir mektuptan bilebiliyoruz.² Bu durumda en az 13 sayı çıkmış olması gereken derginin henüz ikinci bir sayısını göremedik, fakat bir ayırması yazıyı sap-

The Levant Quarterly Review, Cilt I, Sayı 1, Temmuz 1860 ön kapağı. Dr. R. F. Foote tarafından imzalanarak G. W. Hastings'e sunulmuştur. Basım adresi: Bankalar Caddesi No 1, Galata.

¹ British Library, Bloomsbury. PP 3801 Ca.

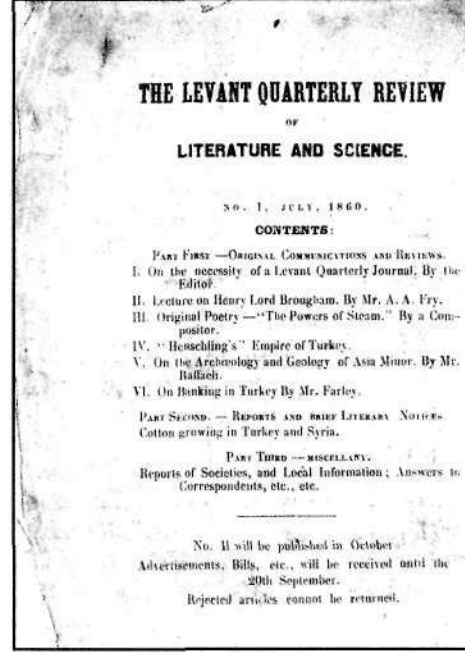
² Wellcome Institute Library, London. PP/HO/D/A2427. fol.38b.

tadık.³

Derginin ilk sayısı Dr. R. F. Foote'un bir giriş yazısı ile başlamaktadır. Yazar, 1826'dan sonraki toplumsal gelişmeleri değerlendirirken, gittikçe yaygınlaşan buharlı gemilerle yapılan deniz taşımacılığı üzerinde durur. Haliç'te çalışan ilk buharlı olan 'Swift' bir İngiliz gemisidir ve İngiliz girişimciler hemen her ekonomik alanda etkindir. Beyoğlu'ndaki elçilik binasının açılışı (Mayıs 1859) İngiliz topluluğunu hareketlendirmiş, yeni dernekler kurulmuştur. Foote'a göre, İngilizler Türkiye'de mühendislik alanlarındaki başarılarına karşılık edebiyat ve bilimde diğer Avrupa ülkeleri kadar seslerini duyuramamaktadırlar. O nedenle, *The Levant Quarterly Review*, bir yıl önce yayına başlayan *Levant Herald*'dan farklı konulara yönelmiştir.

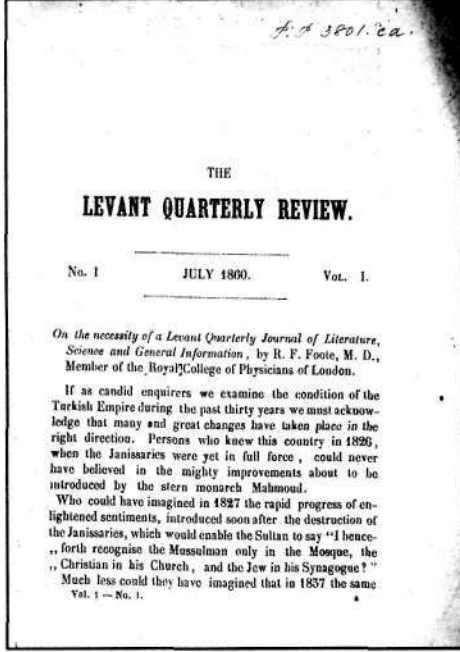
Derginin ikinci yazısı, Toplum Bilimlerini Geliştirme Ulusal Birliği (National Association for the Promotion of Social Sciences) adlı derneğin kurucusu Lord Henry Brougham üzerine, Hasköy'de Tekniker Enstitüsü (Mechanic's Institute) denen kuruluşta yapılan bir konuşmanın metnidir. adigeçen dernek İngiltere'de sosyal ve ekonomik araştırmalar yapmakta ve kalkınma projelerini desteklemektedir; İngiltere dışında kolları vardır. Tekniker enstitüleri ise genel bilimkonularında halk eğitimi verirken, özellikle sanayideverimliliği artırmak için işçilerin teknoloji üretimine katılımını ve işlerine bağımlılıklarını sağlamayı amaçlar. Hasköy'deki enstitü Kasımpaşa tersanelerinde çalışan yabancı işçilere yöneliktir.

3 H. Clarke, "The Imperial Ottoman Smyrna & Aidin Railway: Its Position and Prospects", Constantinople, 1861, reprinted from *The Levant Quarterly Review*, Vol. 2, No. 3 (British Library 8225 bb 30).

The Levant Quarterly Review ilk sayısının ana başlıkları (rka kapak)

Dergide 'Buharın Gücü' adlı bir şiirden sonra X. Heuschling'in *L'Empire de Turquie* (Brüksel 1860) adlı kitabı tanıtılmaktadır. Dr. Foote, tanıtım yazısında Türkiye'de gözlediği siyasal liseralleşmenin ekonomiye tam anlamıyla yansımadağını vurgulamakta, Heuschling'in verilerini kullanarak tarımsal üretimin arttırılabilmesi için bir düzenleyici 'Tarım Kurumu' oluşturulmasını, yabancıların tarım topraklarını mülk edinip buralara yatırım yapabilmelerine izin verilmesini savunmaktadır. Önce krayolları açılmalı, dışsatım vergileri düşürülmeli, yeni üretim teknikleri yaygınlaştırılmalıdır. Dışa açılma anagikri, bundan sonraki "Türkiye'de Bankacılık", 'Küçük Asya'nın Yerbilim ve Arteoloji Bakımında Tam ve Dikkatli Araştırılmasının Öne-

The Levant Quarterly Review birinci sayısının -
da Dr. R. F. Foote'un giriş yazısı

mi' ve 'Türkiye ve Suriye'de Pamuk üretimi' başlıklı yazılarda da işlenmiştir.

Kısa haberlerin yer aldığı son bölümde ise Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane'nin durumu ve bir Demiryolları Komitesi'nin kararları anlatılmaktadır. Bu bölümde 'Levant Karantina Komitesi' çalışmaları oldukça ayrıntılı verilmiştir. Komite yabancı gemi oluncuları, tüccar, gemici ve hekimlerden oluşmaktadır ve İngiltere'deki Toplum Bilimlerini Geliştirme Ulusal Birliği'nin bir alt komitesi işlevindedir. Komite karantina uygulamasının dış ticaret üzerinde kısıtlayıcı etkisini hafifletmeye çalışmaktadır.

Aynı bölümde, Malta Protestan Koleji ile ilgili haberler veren Dr. Foote, İstanbul'da hekimlik alanında gözlediği

bilgisizlik ve şarlatanlıkların ancak bir özel tıp fakültesi kurularak önlenebileceğini düşünmektedir.

The Levant Quarterly Review dergisini yayımlayan Dr. Richard Foote 1827'de Faversham'da doğmuş, 1849'da University College London'ı bitirdikten sonra 1850'de St. Andrew's Üniversitesinden Tıp Doktoru (MD) derecesini almıştır. Bir süre akıl hastalıkları hastanelerinde çalışan Dr. R. F. Foote, 1854'de bu kurumlardaki reform hareketlerine katıldığı için istifa etmek zorunda kalmıştır. Şubat 1855'de gönüllü olarak Kırım Savaşına katılan Dr. Foote, Ömer Paşa komutasındaki orduda görev almıştır. Askeri hekim olarak Varna, Kırım, Sinop ve Kafkasya'da bulunmuş, savaş bitiminde İstanbul'a yerleşmiştir. Burada hekimlik yaparken gözlemlerini yayımlamış⁴ ve mesleki örgütlerden başka Orient Locası'nda ve İngiliz Edebiyat ve Bilim Kurumu'nda görev almış ve 1863'de İstanbul'da İngiliz Ana-Çocuk Vakfı'nı kurmuştur. Dr. Richard Forde Foote aynı yıl hastalanarak Londra'ya dönmüş ve 1864 Haziranında 37 yaşında ölmüştür.⁵

⁴ R. F. Foote, "On the State of Medical Practice in Turkey", *The Dublin Quarterly Journal of Medicine*, Vol. 25, 53-66, 1858; Vol. 26, 32-44, 1859; Vol. 27, 365-374, 1860. "The Condition of the Insane, and Treatment of Nervous Diseases in Turkey", *The Journal of Mental Science*, Vol. IV, 444-450, 1858; Vol. VI, 239-246, 1860.

⁵ Richard Ford Foote, *Lancet*, I; 736, 1864.

— Pourquoi ne pouvait-on rien dire auparavant ?
— Parce qu'on dormait.

— اولدن نچون سس چيقارمبورلدي؟ چونكه اوييورلدي.

— Pourquoi ne dit-on rien à présent ?
— Parce qu'on est trop occupé à lire....

— شمدي نچون سس چيقارامبورل؟ چونكه اوتوييورل

- Evvelden niçin ses çıkarmıyorlardı? Çünkü uyuyorlardı.
- Şimdi niçin ses çıkaramıyorlar? Çünkü okuyorlar.

L. Adrés
8. 10. 1908, Kalem, Sayı: 6